

Mika Manninen

Roomalaisuus Goottilaissotien aikana
Identiteetin ilmentymiä Cassiodoruksen ja Procopiuksen teksteissä

TIIVISTELMÄ

Mika Manninen: Roomalaisuus Goottilaissotien aikana
Identiteetin ilmentymiä Cassiodoruksen ja Procopiuksen teksteissä
Kandidaatin tutkielma
Tampereen yliopisto
Historian tutkinto-ohjelma
01.2020

Tutkielmassa käsitellään roomalaisuuden piirteitä Goottilaissotien ajan Italiassa käyttäen hyväksi Cassiodoruksen kirjeitä ja Procopiuksen goottilaissodista kertovia kirjoja 5 ja 6. Tutkielmassa on luettu kummatkin tekstit ja pyritty niiden pohjalta ymmärtämään mitä roomalaisuuteen kuului goottilaissotien aikaan. Alakysymyksenä käsittelen myös, miten Italian asukkaat suhtautuivat bysanttilaisiin valloittajiin. Tutkielmaan tekoon on käytetty laadullista metodologiaa. Alkuperäislähteiden sisällön tukemiseen on käytetty aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että Italiaa hallinnut Itä-goottinen valtakunta oli hallitukseltaan ja tavoiltaan huomattavan roomalainen. Tämä näkyi hallinnossa, laeissa, diplomatiassa, hyveissä ja perinteissä. Italiaa valtaamaan tulleet bysanttilaiset näkivät itsensä roomalaisina, mutta eivät nähneet kaikkia italiassa asuvia roomalaisina. Vastaavasti Italiassa asuneet ihmiset pääsääntöisesti näkivät myös itsensä roomalaisina. he näkivät bysanttilaiset usein enemmän kreikkalaisina, kuin roomalaisina. Kummatkin maat kokivat olevansa Rooman valtakunnan jatkumia. Italian asukkaat suhtautuivat useimmiten positiivisesti bysanttilaisiin, mutta tämä johtui siitä, että paikallinen hallinto tuona aikana ei nauttinut kansan suosiota. Tämä korostui varsinkin Sisiliassa, mutta myös itse Rooman kaupungissa.

Avainsanat: Roomalaisuus, Italia, Bysantti, goottilaissodat

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto	
1.1. Lähteet, tutkimuskirjallisuus, metodit ja tutkimusaiheen perustelu	1
1.2. Lähteistä	2
1.3. Rakenne	4
2. Historiallinen taustoitus – Goottilaissodat	4
3. Italia ja sen asukkaat	7
3.1. Roomalaisten asema Itä-goottisessa valtakunnassa	7
3.2. Rooman kaupungin merkitys	9
3.3. Italian asukkaiden suhtautuminen bysanttilaisiin valloittajiin	10
4. Roomalaisuus diplomatiassa	12
5. Roomalainen lakiperinne ja arvot	14
6. Uskonnosta, sekä vanhojen perinteiden merkitys	17
7. Loppupäätelmät	19
Lähteet ja tutkimuskirjallisuus	21

1. Johdanto

Tutkin tässä opinnäytetyössä roomalaisuuden ilmenemistä goottilaissotien aikana (535-554 jaa.) Procopius Caesarialaisen (n. 500- n. 565 jaa.) teoksen *De Bello Gothicon* ja Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus Senatorin (yleisimmin vain Senator Cassiodorus) (490 - n. 585 jaa.) kirjoittamien kirjeiden kautta. Oletuksena on, että ainakin bysanttilaiset näkivät itsensä roomalaisina, mutta tarkoituksena olisikin tutkia miten he näkivät Italiassa asuvat ihmiset. Tutkin myös, kokivatko Italian asukkaat itsensä roomalaisiksi ja miten he näkivät bysanttilaiset? Miten roomalaisuus ilmenee Cassiodoruksen ja Procopiuksen teksteissä?

Koska goottilaissodat keskittyvät Italian alueeseen, työssä tullaan keskittymään varsinkin Italian väestöön. Bysantin väestön identiteetin kokonaismääräinen tarkastelu vaatisi huomattavasti isompaa tutkimusta johtuen jo valtakunnan koosta tuona aikana. Alakysymyksenä käyn myös läpi sitä, miten Italian asukkaat suhtautuivat valloittajiin, olivatko bysanttilaiset vielä tarpeeksi roomalaisia, jotta heidät kyettiin näkemään vapauttajina, vai oliko roomalaisuudella enää Italian asukkaille edes merkitystä?

1.1. Lähteet, tutkimuskirjallisuus, metodit ja tutkimusaiheen perustelu

Kyseiseltä aikakaudelta lähdekirjallisuutta on hyvin rajallisesti, minkä vuoksi Cassiodoruksen ja Procopiuksen teosten arvo korostuu tutkimuksen kannalta. Cassiodoruksen kirjeet, *Variae epistolae*, kuuluvat tärkeimpiin Itä-Goottilaisesta¹ valtakunnasta kertovien lähdemateriaalien joukkoon.

Procopiuksen kirjat taas luovat kuvaa sitä, miten hän itse näki roomalaisuuden, sekä miten paikallinen väestö suhtautui bysanttilaisiin. Procopius on aikansa kenties tunnetuin ja vähintäänkin yksi tärkeimmistä bysanttilaisista historioitsijoista. Hänen tekstinsä ovat tutkimuksessa oleellisia, sillä hän oli itse paikan päällä, kun Belisarius (500-565 jaa.) oli valloittamassa Italiaa. Hänen teksteistään käy ilmi sekä bysanttilaisten että Italian väestön näkökulmaa, sillä hän usein kertoo tarinoita paikallisesta väestöistä, jotka ovat relevantteja tutkimukselle.

Käytän Procopiuksen kirjoista tässä työssä vain viidettä ja kuudetta, sillä ne käsittelevät tutkimuksen kannalta olennaisinta osiota goottilaissodista eli sen ensimmäistä vaihetta. Ensimmäisessä vaiheessa tulee ilmi italian asukkaiden mielipiteitä bysanttilaisista (ainakin Procopiuksen mukaan), sekä

¹ Itä-Gootit olivat mahdollisesti germaanista alkuperää oleva kansa. Heidän tarkkaa alkuperäänsä ei tiedetä, mutta heidän arvellaan tulleen mustan meren rannikoilta. Wolfram, *History of the Goths*, 19

viittauksia roomalaisuuteen. Loput kirjat kertovat enimmäkseen sodista, mitkä eivät ole varsinaisesti tämän työn tutkimuskohde. Käytän kirjoista englanninkielisiä käännöksiä.²

Käytän työssä aiheeseen liittyvää tutkimuskirjallisuutta, joista tärkeimpiin lukeutuu *A Companion to Ostrogothic Italy*, joka koostuu monien eri tutkijoiden kirjoittamista artikkeleista liittyen Itä-Goottien kuningaskuntaan. Kirja on tutkimuksen kannalta oleellinen, sillä siinä analysoidaan sekä Cassiodoruksen että Procopiuksen tekstejä. Käytän kirjaa siis omien johtopäätöksieni vertailuun kirjan tutkijoiden johtopäätösten kanssa.

Tutkimuksessa tulen käyttämään pääsääntöisesti laadullista, sekä jossain määrin vertailevaa metodologiaa. Työ tehdään lukemalla edellä mainitut teokset ja tulkitaan mahdollisia viittauksia roomalaiseen kulttuuriin sekä sen ominaisuuksiin kyseisellä aikakaudella (n. 500-540 jaa). Alkuperäinen suunnitelma oli verrata teoksista saatuja päätelmiä keskenään, mutta tutkimuksen aikana kävi selväksi, että suoranainen vertailu ei ollut mahdollista sopivien vertailukohteiden puuttuvuuden vuoksi. Tämän vuoksi Cassiodoruksen ja Procopiuksen mielipiteiden vertailu jää vähemmälle.

Tutkimusaihe on tärkeä, sillä 500-luku jaa, jolloin goottilaissodat taisteltiin, oli Euroopassa suurta muutoksen aikaa, joka juonsi juurensa suuriin kansainvaelluksiin. Muutoksien tutkiminen, tässä tapauksessa kulttuurillinen muutoksen ymmärtäminen on tärkeää, sillä jatkuvasti muuttuvassa maailmassa on tärkeää ymmärtää asioiden alkuperät ja miten ne ovat muotoutuneet nykyiseen muotoonsa.

1.2. Lähteistä

Senator Cassiodoruksen suku oli ollut jo pitkään merkittävä tekijä Italian politiikassa, ja Cassiodorus itsekin aloitti uransa 20-vuotiaana isänsä neuvoston jäsenenä, *consiliariuksena*. Hän eteni tästä pian *kvestoriksi* ja myöhemmin konsuliksi. Korkein hänen edustamansa virka oli *praetoriaani praefectin* virka, jossa hän toimi vuosina 533-540. Hänen asemaansa voisi samaistaa nykyisen pääministerin virkaan.³

Cassiodoruksen kirjeitä tarkastellessa on tärkeää ymmärtää, että kirjeet ovat enimmäkseen kirjoitettu jonkun muun, kuin hänen itsensä nimissä. Hän oli erittäin taitava kirjoittaja, minkä vuoksi hänen taitojaan käyttivät nekin henkilöt, jotka osasivat jo lukea ja kirjoittaa, kuten Teoderikin (454-526 jaa.)

² H.B Dewingin *Procopius with and English translation history of the wars books V and VI*, sekä *Procopius with and English translation history of the wars books VI and VII*.

³ Hodgkin, Cassiodorus, 1—2

lisäksi esim. kuningatar Amalasintha⁴(495-535 jaa.). Hänen kirjoitusasunsa on hyvin ylevä ja neutraali, johtuen kirjeiden poliittisesta luonteesta. Hänen omaa kantaansa asioihin voidaan kuitenkin päätellä joidenkin elementtien kautta, mikä käy työssä ilmi.⁵ Vaikka kirjeet käsittelevät enimmäkseen valtakunnan sisäisiä asioita, niin muutama ulkopoliittikkaa koskevakin kirje löytyy. Käytän kirjeistä englanninkielistä käännöstä.⁶ Koska Cassiodoruksen kirjeet ovat jaettu useisiin kirjoihin, viitataan teksteihin muodossa (kirja).(kirje), Ed. Hodgkin. Hodginin huomioihin viitattaessa viitataan häneen muodossa Hodgkin, Cassiodorus.

Procopius Caesarialainen on tunnetuimpia Bysantin historioitsijoita 500-luvulta. Hän toimi Belisariuksen avustajana ja kirjurina goottilaissotien aikana, ollen kenraalin mukana myös sodissa mm. persialaisia vastaan samalla aikakaudella. Hänen kirjansa *De Bellis*, sodista, kuvaavat kyseisiä sotia.

Procopius oli oppinut mies, joka oli opiskellut filosofiaa ja oli sen pohjalta skeptinen uskontoaan kohtaan ja uskoon ylikuonnollisesta. Hän oli myös yleensä suvaitsevainen muita kulttuureja ja uskontoja kohtaan aikakautena, jolloin kyseisiä ryhmiä vainottiin Bysantissa, mikä tekee hänestä suhteellisen poikkeuksellisen.⁷ Tämä onkin todennäköisesti syy siihen, miksi hän mainitsee haluumattomuutensa ottaa kantaa aikansa uskonnollisiin seikkoihin.⁸

Procopius puhui pääkielenään kreikkaa ja hänen tekstinsä on kirjoitettu kreikaksi. Kuitenkaan kreikan valitseminen kirjojen kieleksi ei välttämättä ole ollut vain siksi, että se olisi ollut hänelle helpompaa. Procopiuksen tekstejä analysoinut Anthony Kaldellis mainitsee kirjassaan, että syynä kreikan valitsemiseen olisi ollut myös kreikan kielen parempi säilyvyys kielenä.⁹ Hän käyttää usein tekstissään anekdootteja, usein liittyen jollain lailla tilanteeseen, josta hän kertoo kirjoitushetkellä. Tosin nämä tarinat usein ovat joko myyttejä tai ovat vähintäänkin epäilyttäviä todenmukaisuudeltaan.¹⁰

Procopius on kirjoituksissaan luonnollisesti erittäin vahvasti puolueellinen Bysantille ja kutsuu kaikkia bysanttilaisia roomalaisiksi. Kontekstin mukaan hän saattaa kutsua myös Italian asukkaita

⁴ Kuningatar Amalasintha oli Teoderikin tytär. Hodgkin, Cassiodorus, 38

⁵ Kenties parhaimpana esimerkkinä tästä on Tulumien tapaus, jota käsitellään kolmannessa kappaleessa.

⁶ An introduction to the Letters of Cassiodorus: being a condensed translation of the *Variae Epistolae* of Magnus Aurelius Cassiodorus, Senator, jonka on kirjoittanut Thomas Hodgkin vuonna 1886.

⁷ Kaldellis, Procopius, 4

⁸ Procopius, *De Bellis* 1.3, (s. 27) Ed. Dewing

⁹ Kaldellis, Procopius, 19

¹⁰ Esimerkkinä kappaleessa 3.2 toinen kappale kerrotaan lapsien leikistä. Tämän tarinan Procopius kertoo Rooman piirityksen yhteydessä. Procopius ei kerro milloin tämä tapahtui ja tarinasta saa kuvan, että se olisi tapahtunut juuri tuona aikana, mikä tarkoittaisi sitä, että lapset olisivat leikkineet muurien ulkopuolella samaan aikaan kuin siellä oli vihollisia tai että tarina oli tapahtunut joskus toiste ja Procopius vain päätti kertoa sen tuona hetkenä.

roomalaisiksi, mutta suurimman osan ajasta hän kutsuu heitä italialaisiksi. Muita mielenkiintoisia huomiota ovat termit, joita hän käyttää. Kreikkalaisessa tekstissä näkyy, että hän käyttää keisarista titteliä ”*basileus*” mikä kirjaimellisesti tarkoittaa kuningasta. Vaikka Bysantin hallitsijan arvonimi oli keisari, niin hallitsijat ottivat kyseisen kreikkalaisen version käyttöön todennäköisesti siitä syystä, että se oli kreikkalaiselle väestölle läheisempi, kuin *princeps* tai *imperator*. Tämän lisäksi Konstantinopolin kaupunkia kutsutaan Bysantiksi, mikä on kaupungin alkuperäinen nimi.

Viittaa Procopiuksen teksteihin samalailla, kuin Cassiodoruksen teksteihin, eli (kirja).(kappale), mutta tämän lisäksi lisää myös sivunumeron kohtien löytämisen helpottamiseksi, sillä kappaleet ovat ajoittain pitkiä.

1.3. Rakenne

Johdannon jälkeinen kappale kaksi käsittää historiallista taustoitusta goottilaissodille. Kolmas kappale käsittelee Italiaa ja sen asukkaita. Tämän kappaleen tarkoituksena on selvittää, keitä Italiassa tuolloin asui, heidän identiteettejään ja asemiaan. Neljäs kappale käsittelee roomalaisen identiteetin käyttöä Itä-Goottilaisen ja Bysantin valtakunnan ulkopoliittisissa suhteissa. Viides kappale käsittelee roomalaista lakiperinnettä, sekä roomalaisia arvoja Itä-Goottisessa valtakunnassa. Kuudes kappale kertoo uskonnon ja sekä vanhojen perinteiden merkityksestä. Seitsemäs ja viimeinen kappale sisältää johtopäätökset.

2. Historiallinen taustoitus – Goottilaissodat

Rooman valtakunta oli jakautunut kahteen osaan keisari Theodosius I:n kuoleman jälkeen 395, jolloin Itä- ja Länsi-Roomaa hallitsivat hänen poikansa. Kumpikin Rooma kärsi lukuisista ongelmista 400-luvulla, mutta vain toinen niistä selvisi. Länsi-Rooman viimeinen keisari Romulus Augustus menetti asemansa vuonna 476, kun Rooman armeijassa palvellut germaanipäällikkö Odovakar (433-493 jaa.) syöksi hänet vallasta ja julistautui Italian kuninkaaksi. Bysantti, joka oli selvinnyt 400-luvun kriisistä helpommalla, ei missään vaiheessa luopunut haaveista saada sen entisen läntisen kumppanin alueista varsinkin Italia takaisin vaikutusvaltansa alle. Bysantin keisarit pyrkivätkin aktiivisesti manipuloimaan Italian politiikkaa. Tämä johti siihen, että 480-luvulla Itä-gootit, jotka olivat häiriköineet Bysanttia Balkanilla, hyökkäsivät kuninkaansa Teoderikin johdolla Italiaan. Teoderik

asetutti itsensä ensin Odovakarin kanssahallitsijaksi ja lyhyen ajan kuluttua murhasi tämän kaapatun vallan kokonaan itselleen. Tämä kaikki oli saanut Bysantin silloisen keisarin Zenon (425-491 jaa.) siunauksen, ja vallankaappaus oli ollut hänen ideansa: tällä tavoin hän pääsi Itä-goottien uhasta eroon, ja sai Italiaan Bysantille suotuisamman hallitsijan, sillä Teoderik oli erittäin roomalaismyönteinen hallitsija. Toki myöhemmin bysanttilaiset väittivät, ettei Zeno ollut missään vaiheessa tarkoittanut, että goottien tulisi jäädä Italiaan.¹¹

Teoderik hallitsi Itä-Goottien kuningaskuntaa 33 vuotta tittelillä *Rex Gothorum et Romanorum*¹². Hänen kuolemansa aiheutti suurta epävakautta kuningaskunnassa. Teoderikin nimitettynä seuraajana toimi hänen lapsenlapsensa Athlaric (516-534 jaa.), joka oli tuolloin vielä lapsi. Athalaricin äiti Amalasintha toimi näin ollen sijaishallitsijana lapsensa varttuessa. Hän halusi antaa lapselleen roomalaisen kasvatuksen, niin kuin Theoderik olisi halunnut, sillä Amalasintha oli itsekin roomalaismyönteinen. Goottiyliymistö ei kuitenkaan tätä hyväksynyt, vaan näki roomalaisen koulutuksen olevan liian epämiehekäs. He painostivat sen sijaan antamaan Athalaricille goottilaisen kasvatuksen, johon ei roomalaisia opintoja kuulunut. Poika laitettiin saman ikäistensä kanssa varttumaan vapaana ”naismaisista” kirjoista ja vanhoista opettajista. Hän kuoli kuitenkin nuorena johtuen huonoista elintavoista. Goottiyliymistö juonitteli jatkuvasti Athlaricin äitiä Amalasinthaa vastaan johtuen hänen läheisestä suhteestaan keisari Justinianukseen ja roomalaisista tavoistaan. Tämä johti siihen, että hän pyrki vahvistamaan asemaansa tekemällä serkustaan Theodahaduksesta (480-536 jaa.) sijaishallitsijansa. Theodahad kuitenkin vangitsi Amalasinthan ja julistautui yksinhallitsijaksi. Ennen pitkää Amalasinthan aiemmat kiistat goottilaisyliymistön kanssa johtivat siihen, että hänet murhattiin enemmän tai vähemmän Theodahadin suostumuksella. Tästä Justinianus (483-565 jaa.), joka oli Amalasinthan suojelija, sai oikeutuksen hyökätä Italiaan ja niin hän tekikin.¹³

Justinianuksen luottokenraali Belisarius, joka oli samoihin aikoihin vallannut Pohjois-Afrikan vandaaleilta, hyökkäisi Sisiliaan ja valtasi sen nopeasti. Sieltä hän jatkoi Napoliin ja lopulta itse Roomaan. Theodahad nähtiin heikkona ja hänet korvasi kokenut sotapäällikkö Witigis, (k. 540 jaa.) joka murhautti aiemman kuninkaan. Belisarius valtasi kaupungin käytännössä ilman vastarintaa, sillä kaupungin goottilaissotilaat perääntyivät hänen ylivoimansa edessä pois kaupungista. Belisarius jatkoi myöhemmin kaupungista pohjoiseen vallaten Arminiumiin. Hänen ja Konstantinopoliksesta saapuneen kenraalin Narseksen (478-573 jaa.) välille syntyi kuitenkin voimakamppailu, mikä

¹¹ Jones, Later Roman Empire, 244—248

¹² Roomalaisten ja goottien kuningas

¹³ Heydemann, A companion to Ostrogothic Italy, 35—36

heikensi hänen asemaansa armeijan johdossa. Myöhemmin Milanon valtauksessa syntyneen sotkun seurauksena Narses kutsuttiin takaisin Konstantinopoliin, minkä vuoksi Belisarius pääsi jälleen nauttimaan armeijan pääkomennosta. Hän marssi Ravennaan, joka oli goottien pääkaupunki ja hyväksyi heidän antautumisensa, vallaten kaupungin. Tämä oli kuitenkin vasta goottilaissotien ensimmäinen vaihe.¹⁴

Belisariuksen lähtiessä pois Italiasta, goottilaiset alkoivat kapinoimaan johtuen Bysantin tiukasta verotuksesta. Gootit kapinoivat Liguriassa ja Venetossa ja valitsivat lopulta kuninkaakseen Totilan (516-552 jaa.). Bysantin valtakunta oli tuona aikana kaaoksessa johtuen Justinianuksen rutosta ja persialaissodista, minkä vuoksi gootit näkivät aluksi paljon menestystä. Totila valtasi monia kaupunkeja, mutta ohitti Rooman, haluten näin hajaannuttaa bysanttilaiset joukot. Hän valtasi Napolin ja pian sen jälkeen kääntyi takaisin vallaten Rooman. Tähän aikaan kuitenkin persialaissodat oli saatu väliaikaiseen päätökseen ja Belisarius lähetettiin jälleen Italiaan, jonne päästyään hän valtasi ensin Etelä-Italian ja sitten Rooman takaisin, vaikkakin Bysantin valtopolitiikka hidasti ja heikensi hänen menestystään. Rooman valtauksen jälkeen hän ei jatkanut sotaretkiään vaan hänet kutsuttiin takaisin Konstantinopoliin, missä hän myös kuoli. Totila käytti tätä hyödykseen ja valtasi jälleen Rooman. Belisariuksen vanhan kilpailijan Narseksen johdolla suuri bysanttilainen armeija saapui Italiaan ja voitti Totilan taistelussa, tappaen hänet. Tämän jälkeen Bysantin armeija päihitti vielä pohjoisesta tulleet frankit ja alemannit taistelussa, minkä jälkeen goottilaissotien katsotaan olleen ohitse. Seurauksena koko Italian seutu, varsinkin Rooman kaupunki, oli kärsinyt mittaavaa tuhoa ja ihmishenkien menetystä, mutta oli tullut Bysantin haltuun.¹⁵

¹⁴ Jones, *Later Roman Empire*, 274—278

¹⁵ Jones, *Later Roman Empire*, 287—291

3. Italia ja sen asukkaat

Kuten aiemmin mainittu, Procopius puhuttelee bysanttilaisia roomalaisina. Tästä herää kysymys keitä sitten olivat Italian asukkaat, jos he eivät olleet roomalaisia? Hän käyttää heistä kolmea eri nimitystä kontekstin mukaan: gootit, italialaiset ja myös roomalaiset. Gootit mainitaan useimmiten luonnollisesti taisteluiden yhteydessä, italialaisista puhutaan väestönä yleisesti,¹⁶ mutta jos kyseessä oli tietyn kaupungin väestö, kutsuttiin heitä sen mukaan tai kaupungin maakunnan mukaan.¹⁷ Roomalaisista taas puhutaan harvoin, yleensä kun puhutaan Rooman kaupungin asukkaista, jotka Procopius näkee roomalaisina siinä missä bysanttilaisetkin. Rooman kaupungin ulkopuolisia hän harvemmin kutsuu roomalaisiksi, vaikka näitäkin tapauksia löytyy.¹⁸ Yhdessä näistä tapauksista puhutaan Amalasinthan roomalaisystävällisestä politiikasta ja siitä, miten hän ei tehnyt vääryyksiä roomalaisille.¹⁹ Tämä voi tietenkin tarkoittaa vain Rooman kaupungin asukkaita, mutta ottaen huomioon Amalasinthan asenteen roomalaisia kohtaan voidaan olettaa, että se tarkoittaa myös Rooman kaupungin ulkopuolisia roomalaisia. Tavasta, jolla Procopius puhuu roomalaisista harvoin saa kuvan ikään kuin osa Italian väestöstä olisi roomalaisia ja osa olisivat jo jotain muuta.

3.1. Roomalaisten asema Itä-goottisessa valtakunnassa

Italia oli viime vuosisadan aikana kärsinyt runsaasti. Tämän vuoksi valta-asemissa olevat roomalaiset ymmärsivät, että vaikka valtaosa väestöstä oli roomalaisia, ei alueella ollut mitään realistisia mahdollisuuksia pyrkiä palauttamaan Länsi-Rooman valtakuntaa vastustamalla gootteja. Tarvittiin rauhaa, jotta alue voisi palautua ja Teoderikin politiikka nähtiin parhaana vaihtoehtona tähän.²⁰ Teoderikin hallituksen ideana oli käyttää kumpienkin kansojen hyviä puolia: roomalaisten osaamista hallituksessa ja goottilaisten osaamista sotilaina. Näin ollen roomalaiset eivät toimineet pääsääntöisesti enää sotilaina, vaan hallitustehtävissä ja goottilaiset päinvastoin sotilaina, mutta vähemmän hallintotehtävissä. Tämä ei tarkoita sitä, etteikö poikkeuksia kummallakin puolella olisi

¹⁶ Esim. Procopius, *De Bellis*, 5.1 (s. 5—13), Ed. Dewing

¹⁷ Esim. Procopius, *De Bellis*, 6.21 (s. 53), Ed. Dewing. Osiossa puhutaan Milanon asukkaista ligurialaisina. Procopius jostain syystä käsittää Milanon kuuluvan Liguriaan, vaikkei se siihen kuulunut.

¹⁸ Esim. Procopius, *De Bellis*, 5.6 (s. 51), Ed. Dewing. Puhutaan mahdollisten rauhanehtojen yhteydessä siitä, kenet roomalainen väestö Italiassa nimeäsi ensiksi hallitsijakseen

¹⁹ Procopius, *De Bellis*, 5.2 (s. 17), Ed. Dewing

²⁰ Hodgin, Cassiodorus, 21

ollut. Vaikka hallintotavat pidettiin pääsääntöisesti roomalaisina, niin uusiakin virkoja luotiin, jotka oli tarkoitettu gootteja varten. Yksi näistä viroista esimerkiksi oli *saio*, joka luotiin 500-luvun alussa. *Saiot* eivät yleensä olleet kovinkaan korkea-arvoisia upseereja, joiden virkaa voitaisiin kuvailla kuninkaan luottomiehinä, jotka suorittivat kuninkaan käskyjä.²¹ Heitä esimerkiksi voitiin lähettää maakuntiin auttamaan verojenkeräyksessä.²² Cassiodorus myös kertoo tapauksesta, missä kuningas määrää erästä *saioa* ratkaisemaan rahaa koskevan kiistan oikeudessa.²³

Teoderikin valtakauden katsotaan yleisesti ottaen olleen Italian väestölle suotuisaa, johtuen oikeudenmukaisesta hallinnosta ja jatkuvasta rauhan ajasta. Hänen suotuisa hallintotapansa korostuu esimerkiksi kirjeissä *praetoriaani praefecti* Faustukselle, joista ensimmäisessä kerrotaan kuninkaan haluavan panostaa kansalaistensa hyvinvointiin Spoletiumissa. Toinen kirje kertoo verokevennyksistä Sipontumin asukkaille, jotka olivat kärsineet vieraan laivaston ryöstelystä.²⁴ Teoderik halusi pitää yllä roomalaisia perinteitä ja piti omaa valtakuntaansa Länsi-Rooman jatkumona, vaikkakin hän otti itselleen tittelin *rex*²⁵, eikä *imperator*²⁶. Procopius kertoo tähän olleen syynä kuninkaan arvonimen olevan paremmin tunnetumpi ja hyväksytympi goottien parissa.²⁷ Tämä oli päätökselle järkevä selitys, sillä vaikka Teoderik halusikin pitää yllä roomalaista yhteiskuntaa ja siihen liittyviä perinteitä, oli hän silti gootti ja hänen tuli miellyttää myös valtakuntansa gootteja.²⁸ Hänen tittelinsä kokonaisuudessaan olikin *Rex Gothorum et Romanorum*.²⁹ Muita kansoja kuin gootteja kutsuttiin barbaareiksi. Tosin jos he menivät naimisiin roomalaisten kanssa ja saivat kansalaisuuden, oli heillä samat velvoitteet kuin muillakin roomalaisilla.³⁰

Roomalaismyönteinen politiikka olisi voinut jatkua Teoderikin kuoleman jälkeen, sillä hänen seuraajansa Athalaric vannoi noudattavansa edeltäjänsä roomalaispolitiikkaa. Hän vertasi itseään Trajanukseen ja muihin roomalaisiin keisareihin vannoessaan olevansa hyvä hallitsija roomalaisille.³¹ Näin ei kuitenkaan tapahtunut, sillä Athalaric kuoli nuorena huonoihin elintapoihin.

²¹ Hodgkin, Cassiodorus, 178

²² Burns, A history of the Ostrogoths, 178

²³ Cassiodorus, *Variae*, 2.3, Ed. Hodgkin

²⁴ Cassiodorus, *Variae*, 2.37—38. Ed. Hodgkin

²⁵ Kuningas

²⁶ Keisari

²⁷ Procopius, *De Bellis*, 5.1 (s. 11), Ed. Dewing

²⁸ Vaikka Procopius tässä mainitseekin ”barbaarien” yleisesti kutsuvan johtajiaan kuninkaiksi (*rex*), niin Gerda Heydemann mainitsee omassa artikkelissaan kirjassa *A companion to Ostrogothic Italy* sivulla 21, että Teoderikin kuninkuuden omaksuminen germaanisten traditioiden vuoksi olisi ollut pitkään vanha näkökulma aiheeseen, mutta joka sittemmin on modernin tutkimuksen myötä oikeutetusti todistettu vääräksi. Hän kuitenkin mainitsee lähteiksi tälle väittämälle saksankielisiä teoksia, kuten *Dahn, Die Könige der Germanen*.

²⁹ Roomalaisten ja goottien kuningas

³⁰ Cassiodorus, *Variae*, 5.14, Ed. Hodgkin

³¹ Cassiodorus, *Variae*, 3.3, Ed. Hodgkin

3.2. Rooman kaupungin merkitys

Cassiodoruksen kirjeissä käy useinkin ilmi, että Rooman kaupunkia ehostettiin ei niinkään taloudellisista, vaan symbolisista syistä. Syinä kaupungin kunnostusprojekteihin mainitaan aina kaupungin kunniakas menneisyys ja se, miten se merkitsee paikalliselle väestölle, roomalaisille, niin paljon. Tämän lisäksi Teoderik halusi ehostaa kaupungin lisäksi infrafraktuuria, varsinkin jos se pystyttiin tekemään ilman valtion kassoihin kajoamista rikkaiden roomalaisten kustannuksella. Hän halusi tällä tavoin jatkaa roomalaista rakentamiseen liittyvää sponsoriperinnettä.³²

Kaupungin ehostusta ja korjauksia haluttiin tukea, jos siihen oli sopivia tilaisuuksia.³³ Korjauksia kaupungissa suoritettiin muun muassa muureihin, akvedukteihin, viemäreihin, Pompeyn teatteriin ja kuuriaan. Uusia rakennuksia harvemmin rakennettiin. Useimmiten rakennusprojektit olivat joko ehostuksia tai korjauksia jo olemassa oleviin rakennuksiin.³⁴

Eräässä kirjeessä mainitaan vedenetsijä, joka oli saapunut Roomaan Afrikasta. Roomassa itsessään oli tuolloin runsaasti vettä saatavilla, mutta Cassiodorus mainitsee että ”kaupungista ei saisi puuttua mitään, mitä voitaisiin haluta”.³⁵ Ilmeisesti kaupungissa oli myös alueita, jossa maa oli erityisen kuivaa, minkä vuoksi vedenetsijä oli kaupungille hyödyllinen.

Tämän kaltaiset projektit eivät olleet kalliita, eikä isoja laajennus- tai rakennusprojekteja kirjeissä mainita, mikä viittaisi siihen, että kaupunkia haluttiin ehostaa, mutta se ei ollut varsinaisesti prioriteetti. Sitä tehtiin enemmänkin silloin, kuin siitä ei koitunut isoja kuluja tai kun se oli hyödyllistä. Rooma ei siis tämän perusteella ole ollut ”kaupunki, josta ei puutu mitään”, kuten Cassiodorus halusi siitä antaa kuvan.

³² Deliyannis, *A Companion to Ostrogothic Italy*, 236

³³ Cassiodorus, *Variae*, 1.21, Ed. Hodgkin

³⁴ Cassiodorus, *Variae*, 3.29-31, 4.30, 4.51, 5.9, 7.7, Ed. Hodgkin

³⁵ Cassiodorus, *Variae*, 3.53, Ed. Hodgkin

3.3. Italian asukkaiden suhtautuminen bysanttilaisiin valloittajiin

Italian väestö eli suhteellisen vakaita ja suosiollisia aikoja Teoderikin alla. Hänen kuolemansa jälkeen, kun Teodahad nousi valtaan, iso osa väestöstä vastusti häntä, johtuen hänen huonosta maineestaan varsinkin Toscanassa. Vastustajiin eivät kuuluneet ainoastaan roomalaiset, vaan myös gootit.³⁶ Hänen asemansa ei ainakaan parantunut, kun hän käytännössä murhautti Amalasanthan, joka oli hänet alun perin nostanut valtaan.³⁷ Kuninkaan epäsuosio todennäköisesti toimi ainakin osasyynä sille, miksi Italian väestöllä oli syytä ottaa bysanttilaiset positiivisesti vastaan. Tämä näkyi ensimmäisenä Sisiliassa, jossa paikalliset suorastaan hurrasivat bysanttilaisille heidän vallatessaan saaren.³⁸ Sisilialaisten kerrotaan tulleen Belisariuksen luokse ilman vastarintaa, tosin osa todennäköisesti tuli siksikin, ettei heillä ollut puolustuskeinoja ja sen vuoksi antautuivat saman tien. Jopa jotkut gootit olivat hylänneet asemansa tullakseen hänen puolelleen. Voidaan tietenkin kyseenalaistaa, kuinka moni näin oikeasti teki, sillä Procopius antaa kuvan, että käytännössä kaikki sisilialaiset olisivat tehneet tämän.

Napolia ei kuitenkaan valloitettu yhtä helposti ja kaupungin asukkaat vetosivat roomalaisuuteensa pyytäessään Belisariusta jättämään kaupungin rauhaan.

Et toimi oikeudenmukaisesti, oi kenraali, nostamalla kätesi ihmisiä vastaan, jotka ovat roomalaisia, jotka eivät ole tehneet vääryyksiä ja jotka asuttavat pientä kaupunkia, jossa barbaarit pitävät valtaa, niin ettei meillä ole edes mahdollisuuksia nousta heitä vastaan, jos niin haluaisimme.³⁹

Napolin asukkaat olivat Belisariuksen kannalla vasta, kun hän lupautui täyttämään asukkaiden suuria vaatimuksia. Asukkaat vaativat häntä allekirjoittamaan dokumentin, jonka mukaan he saisivat käytännössä mitä vain haluaisivat vastineeksi antautumisesta. Tätä ei Belisariuksen oletettu hyväksyvän, mutta kun hän niin teki, olivat napolilaiset heti valmiita antautumaan. Tämä dokumentti oli kuitenkin alkujaankin ollut paikallisen goottilaismielisen papin tuotosta, joka pyrki aktiivisesti pitämään ihmiset lojaaleina gooteille ja onnistuikin siinä vedoten siihen, että jos Bysantti epäonnistuu sodassa, niin kaupunkia rankaistaisiin petturuudestaan. Tämän lisäksi asukkaille vakuutettiin

³⁶ Procopius, *De Bellis*, 5.3—4 (s. 33-35), Ed. Dewing

³⁷ Procopius, *De Bellis*, 5.4 (s. 41), Ed. Dewing

³⁸ Procopius, *De Bellis*, 5.5 (s. 49), Ed. Dewing

³⁹ Procopius, *De Bellis*, 5.8 (s. 71—73), Ed. Dewing

kaupungin kestävästi piirityksen.⁴⁰ Piirityksen aikana Belisarius oli kertonut kaupungin asukkaille, ettei halunnut saattaa harmia kaupungissa asuville kristityille ja roomalaisille,⁴¹ mutta pyrkiessään rauhoittamaan joukkojaan kaupungin kaaduttua, hän ei puhunut mitään kaupungin uskonnon tai kulttuurin merkityksestä.⁴² Sen sijaan hän vetosi puheessa vain siihen, että kun kaupunki oli jo lyöty, ei sen asukkaita tarvinnut enää vihata.⁴³

Tämä on esimerkki siitä, miten kummatkin kansat käyttivät roomalaisuutta välineenä silloin kuin siitä oli hyötyä, mutteivat välttämättä pitäneet sitä niin suurella arvolla kuin antoivat olettaa. Kaupunkilaiset vetosivat roomalaisuutensa, mutta olivat käytännössä lojaaleja sille, joka pystyi parhaiten takaamaan heidän hyvinvointinsa.

Belisarius itse mainitsee kirjeessään keisarille, että Rooman kaupungin asukkaat suhtautuivat positiivisesti heitä kohtaan.⁴⁴ Tämä näkyy myös siinä, että he olivat valmiita taistelemaan bysanttilaisten puolella mieluummin kuin nousisivat kapinaan tai painostaisivat Belisariusta luovuttamaan kaupungin, kun sitä piiritettiin.⁴⁵ Yleistä mielipidettä havainnoi myös tarina lasten leikistä, jossa lapset leikkivät bysanttilaisia ja gootteja.^{46 47}

Toscanassa monet kaupungit pääsivät Bysantin joukkoja vapaaehtoisesti kaupunkeihinsa. Procopius luo kuvan, että tämä johtuisi eräästä Bysantin puolella olevasta goottilaisesta komentajasta nimeltä Bessas.⁴⁸ Arminiumin kaupunki päästi myös bysanttilaiset sisään ilman vastarintaa.⁴⁹ Arminiumilaiset tosin pakon alla eivät pysyneet enää lojaaleina, niin kuin ei monet muutkaan.⁵⁰ Erikoista on, että kaupungin asukkaista puhutaan tällä kertaa roomalaisina, eikä arminiumilaisina tai italialaisina.

⁴⁰ Procopius, *De Bellis*, 5.8 (s. 71—83), Ed. Dewing

⁴¹ Procopius, *De Bellis*, 5.9 (s. 89—91), Ed. Dewing

⁴² Iso osa hänen armeijastaan tosin olivat ”barbaariperäisiä” palkkasotilaita, eivätkä olisivat siten todennäköisesti välittäneet siitä, tappoivatko he roomalaisia vai gootteja. Näin ollen roomalaisuuden korostaminen ei olisi ollut tehokasta.

⁴³ Procopius, *De Bellis*, 5.10 (s. 101—103), Ed. Dewing

⁴⁴ Procopius, *De Bellis*, 5.24 (s. 229—233), Ed. Dewing

⁴⁵ Procopius, *De Bellis*, 6.3, (s. 313—315), Ed. Dewing

⁴⁶ Procopius, *De Bellis*, 5.20 (s. 195), Ed. Dewing

⁴⁷ Lapsien leikeissä kuvataan bysanttilaisia hyvinä ja gootteja pahoina.

⁴⁸ Procopius, *De Bellis*, 5.16 (s. 159), Ed. Dewing

⁴⁹ Procopius, *De Bellis*, 6.10 (s. 373), Ed. Dewing

⁵⁰ Procopius, *De Bellis*, 6.16, (s. 7—9), Ed. Dewing

4. Roomalaisuus diplomatiassa

Kuten aiemmin mainitsin, Cassiodoruksen kirjeistä löytyy muutamia ulkopoliittisia kirjeitä. Nostankin tässä kappaleessa esille kirjeet, jotka ovat osoitettu Bysantin keisareille, jotta voidaan tarkastella miten näistä kirjeistä käy ilmi maiden roomalaiset piirteet ja niiden käyttäminen.

Kirjeessä Bysantin keisari Anastasiukselle Cassiodorus puhuttelee keisaria erittäin mairittelevaan sävyyn. Hän mainitsee, miten keisari hallitsee roomalaisia tavalla, jota muut jäljittelevät, mukaan lukien Itä-goottinen kuningaskunta. Cassiodoruksen sävystä tässä kirjeessä voisi jopa luulla, että kyseessä olisi vielä Länsi-Rooman valtakunta, sillä hän keskittyy puhumaan maastaan roomalaisena, kuten hän puhuu Bysantistakin. Hän sanookin, että kummankin hallituksen juuret ovat yhdessä muinaisessa valtakunnassa, vaikka tietenkään Teoderikilla ei ollut juuria Länsi-Roomassa.⁵¹ Cassiodorus käyttää Itä-goottisesta valtakunnasta lähes aina nimitystä *res publica*.⁵² Hän saattoi pyrkiä tekemään näillä sanoilla näistä kahdesta valtioista samanarvoisia, viitaten siihen, että kummallakin maalla oli roomalainen hallitusmuoto ja hallinto. Tähän lopputulokseen oli myös saavuttu *A guide to Ostrogothic Italy* - kirjassa, jossa sanottiin kirjeen viittaavaan nimenomaan Cassiodoruksen tarkoitukseen vakuuttaa Bysantin keisarille heidän hallitusmuotojensa samankaltaisuudesta ja siitä, miten Italia todellakin oli ”*Res Publica Romana*”.⁵³ Tähän liittyy myös fakta, että Italian konsulit nimitettiin kummankin Itä-gootteien kuninkaan ja Bysantin keisarin toimesta,⁵⁴ vaikka se tarkoittikin Itä-goottien auktoriteetin vähenemistä. Tämän voisi tietenkin tulkita yhtenäisyyden merkinä, niin kuin Cassiodorus todennäköisesti teki. Kuitenkin hän mainitsee loppuun rauhan halua ”Roomalaisessa kuningaskunnassa” ikään kuin kummatkin maat olisivat yksi, näin tuoden ilmi maiden monarkistisen luonteen. Cassiodorus pyrkii siis kirjeessä luomaan kuvaa siitä, että Itä-goottinen kuningaskunta oli aivan yhtä roomalainen, kuin Bysanttikin. Tietenkin kirjeen luonne on diplomaattinen ja koska Bysantin voimasuhde Italiaan oli huomattavasti suurempi, oli sävyn tärkeää olla mairitteleva. Kirjeen tavoite onkin selvästi pyytää Bysantilta rauhaa ja ystävyyttä, mitä Cassiodorus tekeekin mairitellessaan keisaria.⁵⁵ Kuitenkin Bysantin ja Italian vertaaminen

⁵¹ Cassiodorus, *Variae*, 1.1, Ed. Hodgkin

⁵² Cassiodorus käyttää tosin myös muita termejä Bysantista, kuten valtakunta ja keisarikunta. Hän käyttää Itä-Goottisesta valtakunnasta ajoittain sanoitusta ”roomalainen kuningaskunta”, mutta puhuu siitä enimmäkseen *Res Publicana*.

⁵³ Bjornlie, *A companion to Ostrogothic Italy*, 48-49

⁵⁴ Cassiodorus, *Variae*, 2.1, Ed. Hodgkin

⁵⁵ Hodgkin mainitsee rauhanpyynnön johtuvan bysanttilaisten tekemistä ryöstöretkistä Italian rannikolla alaviitteessä sivulla 142, jolla myös kyseinen kirje on käännettynä.

samankaltaiseksi on rohkea veto, sillä Bysantin näkökulmasta katsoen Italiaa pitivät hallussaan gootit eivätkä roomalaiset, mikä tietenkin näkyy jo siinä, että heidän kuninkaanaan oli gootti. Bysanttilaiset näkivät Italian enemmän goottilaisena kuin roomalaisena, mikä käy Procopiuksen teksteistä yleisesti ilmi.

Mielenkiintoinen huomio tässä ja muissakin kirjeissä on Bysantin nimen mainitsematta jättäminen. Valtakunnasta ei ikinä puhuta Rooman valtakuntana suoraan vaan korkeintaan epäsuorasti. Ensimmäisessä kirjeessä toki puhutaan Rooman kuningaskunnasta, mutta sekään ei tunnu suoranaisesti viittaavan Bysanttiin vaan ideaan yhtenäisestä Rooman valtakunnasta (tai kuningaskunnasta). Cassiodorus ei puhu suoranaisesti Bysantista, vaan käyttää muita ilmaisuja, kuten Konstantinopolin hovi⁵⁶ tai yksinkertaisesti itänä⁵⁷. Syy tähän voisi olla, että Cassiodorus näki Italian valtakunnan legitiimimpänä jatkumona Roomalle, kuin Bysantti ja sen vuoksi hän välttää Rooman nimen käyttöä Bysantista puhuttaessa.

Siinä missä kirjeissä keisarille kumpiakin valtioita puhuteltiin roomalaisina, niin sisäpolitiikassa bysanttilaisista puhutaan kreikkalaisina, ei roomalaisina.⁵⁸ Kreikasta ja kreikkalaisista puhutaan roomalaisten sijaan myös kirjeessä senaatille, jossa ylistetään miestä nimeltä Cyprianus. Samassa kirjeessä Teoderik pyritään nostamaan korkeammalle kuin Bysantin keisari, mikä voidaan tulkita yrityksenä korostaa Itä-Goottisen valtakunnan korkea-arvoisempaa merkitystä suhteessa Bysanttiin. On tietenkin selvää, että tämäkin on propagandaa. Omaa valtiota ja hallitsijaa pyritään aina nostamaan muiden yläpuolelle, eikä kirjeestä anneta kuvaa, että tällä olisi jotain tekemistä valtioiden roomalaisuuksien kanssa. Enemmänkin yleisesti ottaen Teoderik kuvataan arvokkaammaksi, kuin Bysantin keisari.⁵⁹

Huomattava muutos suhteissa ja politiikassa korostuu kirjeessä Justinianukselle, jossa Theodahad kirjoittaa keisarille kirjeen pyytääkseen liittoumaa, mutta kirjeen sävy on täysin erilainen kuin hänen edeltäjiensä.⁶⁰ Kirjeessä ei korosteta roomalaisuutta, vaan puhutaan Bysantin ja Amalien⁶¹ aikaisemmista liittolaissuhteista. On selvää, ettei Teoderikin roomalaispolitiikkaa enää aiota noudattaa, mikä ennen pitkää johtaakin sotaan. Kirjeen sävy on myös ylimielisempi, eikä niinkään mielistelevä ja ystävyysmielinen kuin aiemmat kirjeet. On selvää, että kirje piti lähettää diplomatian vuoksi, mutta kirjeen sävyn perusteella vaikuttaa siltä, että Theodahad teki sen jokseenkin

⁵⁶ Cassiodorus, *Variae*, 1.43, Ed. Hodgkin

⁵⁷ Cassiodorus, *Variae*, 2.6, Ed. Hodgkin

⁵⁸ Cassiodorus, *Variae*, 5.17, Ed. Hodgkin

⁵⁹ Cassiodorus, *Variae*, 5.41, Ed. Hodgkin

⁶⁰ Cassiodorus, *Variae*, 10.2, Ed. Hodgkin

⁶¹ Teoderikin goottilainen dynastia

vastenmielisesti. Amalasintha pyrki sen sijaan pitämään hyviä suhteita Bysanttiin ja hänen lähettämässään kirjeessä keisarista käytetään sanaa *princeps*⁶², kun taas aiemmin on vain käytetty sanaa *imperator*. Tätä sanaa Cassiodorus ei ollut aiemmin käyttänyt puhuessaan keisarin tittelistä⁶³, mikä kertoo jonkin verran tilanteen vakavuudesta ja tarpeesta alistua keisarille.

Kuitenkin kun maiden diplomaattiset suhteet kiristyivät ja sota näytti tulevan, muuttui kirjeiden sävy selvästi nöyremmäksi. Kuningatar Gudelinan lähettämässä kirjeessä keisarinna Teodoralle⁶⁴ (n. 500-548 jaa.) pyrittiin korostamaan taas yhtenäisyyttä puhumalla roomalaisista valtakunnista.⁶⁵ Sävyyn muuttuminen nöyremmäksi näkyy myös kuninkaan itsensä lähettämässä kirjeessä keisarille,⁶⁶ jossa jälleen korostetaan keisarin hurskautta ja hänen luokseen myös lähetetään hurskas ja oppinut mies. Myöhemmin tilanteen eskaloituessa kirjeiden sävy muuttuu entistä alistuneemmaksi.⁶⁷

5. Roomalaisesta lakiperinteestä ja arvoista

Cassiodorus puhuu usein kirjeissään roomalaisten tapojen ja lakien noudattamisesta niin Italian,⁶⁸ kuin muidenkin Itä-Goottien valtakunnan alueiden sisällä. On siis tarpeen kysyä, mitä näihin tapoihin kuului, mitä arvoja voidaan tuoda kirjeistä esille?

Roomalaisia lakeja ja perinteitä vietiin ”uudelleen” vallatuille alueille. Perinteiden ylläpitäminen näkyy esimerkiksi kirjeessä tulevalle Itä-goottilaisen Gallian maaherralle, kun hänelle kerrotaan olevan tärkeää hallita alueita kuin kunnan roomalainen johtaja, *romanus princeps*. Valitettavasti mitä arvoja tähän kuului ei mainita. Kyseinen maaherra määrääkin alueen asukkaita, tottelemaan roomalaisia lakeja ja tapoja seuraavassa kirjeessä.⁶⁹

⁶² Ensimmäinen vertaistensa joukossa. Titteli, jota tässä yhteydessä rinnastetaan keisarin asemaan, sillä Augustus käytti sitä ensin, ja häntä seuraavat keisarit käyttivät sitä myös aina Diolectianin aikakuteen (284-286) saakka.

⁶³ Cassiodorus tosin käytti sitä puhuessaan Teoderekistä esim. 1.22, 3.12

⁶⁴ Justinianuksen vaimo ja Bysantin keisarinna, jolla oli huomattavasti vaikutusvaltaa

⁶⁵ Cassiodorus, *Variae*, 10.21, Ed. Hodgkin, *Nullam inter Romana regna decet esse discordiam*, ”Mitkään erimielisyydet eivät ole sopivia roomalaisten valtakuntien välillä.”

⁶⁶ Cassiodorus, *Variae*, 10.25, Ed. Hodgkin

⁶⁷ Cassiodorus, *Variae*, 10.26, Ed. Hodgkin

⁶⁸ Esim. Kirjeessä keisari Anastasiukselle hän mainitsee Italian noudattavan vanhoja roomalaisia lakeja, Cassiodorus, *Variae*, 1.1, Ed. Hodgkin

⁶⁹ Cassiodorus, *Variae*, 3.16—17, Ed. Hodgkin

Toinen esimerkki roomalaisten tapojen noudattamisesta Italian ulkopuolella voidaan nähdä Pannonian asukkaille tarkoitettussa kirjeessä, jossa Pannonian asukkaita kehoitetaan ratkaisemaan kiistansa mieluummin lakien kautta kuin taisteluilla.

Miksi selvittäisitte kiistanne taistelemalla nyt, kun teillä on oikeamielinen tuomari? Mihin mies tarvitsee kieltään, jos kättä pidemmällä ratkaistaan kaikki erimielisyydet? Tai mistä rauhaa voidaan löytää, jos meidänkin kaltaisissamme sivistyneissä valtioissa on kamppailua? ⁷⁰

Tämä on näin ollen huomattavasti ”roomalaisempi” tapa hallita aluetta, jonka mainitaan olleen aiemmin goottilainen.⁷¹ Tämän perusteella voidaan sanoa, että vanha roomalainen lakiperinne oli vielä vahvasti voimassa jopa Italian ulkopuolellakin. Italian sisältäkin löytyy useita esimerkkejä, joissa kiistoja tai epäoikeudenmukaisuuksia on ratkottu nimenomaan vanhojen roomalaisten lakien pohjalta.⁷² Cassiodoruksen oma mielipide korostuu hänen sanavalinnoissaan, joissa hän käytännössä pitää typeränä selvittää kiistat muuten, kuin lain pohjalta, jos lain käyttöön on mahdollisuus.

Aiheeseen liittyvässä toisessa kirjeessä pyydetään uskollisuuden tunnustusta myös Gallian alamaisilta, mutta mikä tekee kirjeestä mielenkiintoisen, on siinä mainittava *sacramentum*, uskollisuudenvala goottien ja roomalaisten välillä. Hodgin mainitsee tämän huomion ja kertoo myös, ettei tämä ollut esillä edeltävissä kirjeissä. Kyseinen vala oli kansojen välillä eikä ainoastaan kansoilta kuninkaalle.⁷³ Kirjeestä huokuu siis tarkoitus yhdistää kansoja ja tehdä niistä samanarvoisia. Tämä oli oleellista Teoderikin politiikassa, mitä Cassiodorus selvästi haluaa kirjeessä korostaa.

Samassa kirjeessä kysytään, mitä järkeä on poistua barbaarien ikeen alta, jos ei eletä lakien mukaisesti, mikä on ironista, sillä useat roomalaiset näkivät gootit barbaareina. Cassiodoruksen oma mielipide gooteista on hieman hämärä, mutta on ainakin selvää, että Teoderikia hän kunnioitti huomattavasti tämän politiikan vuoksi. Kuitenkin esimerkiksi bysanttilaiset eivät nähneet eroa goottien ja muiden ”barbaarien” välillä, minkä vuoksi kirjeen sävy, jossa annetaan ymmärtää, että Teoderik luokitteli muita kansoja barbaareiksi kuin omaansa, on mielenkiintoinen. Tässä voidaankin miettiä, onko kyseessä Cassiodoruksen, joka kirjeen kirjoitti kuninkaansa puolesta vai Teoderikin ajatus. Mikäli kyseessä on Cassiodoruksen ajatus, niin tämä loisi kuvan, että Cassiodorus teki jonkinlaisen jaon goottien ja muiden ”barbaarien” välillä. Oliko kyseinen jako hänen henkilökohtainen mielipiteensä vai jako hänen poliittisen asemansa tuoman pakollisuuden vuoksi on, hankala kysymys. On myös hyvin mahdollista, että Teoderik näki itsensä ”muiden barbaarien

⁷⁰ Cassiodorus, *Variae*, 3.24, Ed. Hodgin

⁷¹ Cassiodorus, *Variae*, 3.23, Ed. Hodgin

⁷² Esim. Cassiodorus, *Variae*, 1.5, 1.23, 1.27, Ed. Hodgin

⁷³ Cassiodorus, *Variae*, 3.43, Ed. Hodgin

yläpuolella” johtuen hänen roomalaispolitiikastaan. Hänet kuitenkin nähtiin oikeudenmukaisena ja hyvänä hallitsijana, minkä perusteella hänen voitaisiin sanoa olleen ”muiden yläpuolella” useiden aikalaisten, kuten Cassiodoruksen silmissä muutenkin, oli hän sitten roomalainen tai ei.

Eräissä kirjeissä kerrotaan Tulumista, gootista, joka oli nostettu patriisin asemaan. Tulum oli ilmeisesti ollut Teoderikin palveluksessa ja oli ollut niin hyvä palvelija kuninkaalle, että oli saanut avioliitossa Amalilaisen prinsessan. Hänen sanotaan tekevän kunniaa rodulleen. Kuitenkin seuraavassa kirjeessä hänen nostoaan patriisin asemaan perustellaan Roomassa olevalle senaatille, jossa siten korostetaan hänellä olevia hyveitä, joita roomalaiset mahdollisesti arvostavat.⁷⁴ Ensin mainitaan yleisenä hyveinä hänen palveluksensa Teoderikille, mutta pian tämän jälkeen hänen sotilaspalveluksensa. Katsoen, että sotilaspalvelus oli parhaimpia tapoja edetä Rooman valtakunnan aikaan, niin ei ole syytä kyseenalaistaa sen merkitystä tuolloinkaan varsinkin, kuin se tämän yhteydessä mainitaan. Tässä yhteydessä mainitaan hänen rohkeutensa ja urheutensa taistelussa. Kirjeen lopussa senaatille kerrotaankin hänen olevan roomalaisuuden arvoinen. Hän vannoo itse tuovansa roomalaisen luontonsa esiin ja siten osoittavansa tämän kunnian arvoiseksi Jumalan siunauksen kautta.⁷⁵

Näiden kirjeiden perusteella saadaan selville joitain piirteitä mitä roomalaiset kokivat hyveiksi. Esille tulevat ainakin rohkeus ja ilmiselvästi älykkyys (sodankäynnissä ja politiikassa). Näistä kirjeistä myös näkyy ero goottien ja roomalaisten hyveiden välillä: roomalaiset arvostavat poliittista ja sotilaallista palvelusta. Tämä ei sinällään ole mitään uutta tietoa, mutta kirjeet todistavat kyseisten arvojen olevan vieläkin tärkeitä roomalaisille ja roomalaisuudelle, sillä Tulum koetaan olevan roomalaisuuden arvoinen hyveidensä perusteella.

Toinen kirje, missä näkyi roomalaisten arvostamia hyveitä ja piirteitä käsitteli Cyprianusta, joka oli vastaikään saanut ylennyksen. Kirjeen tarkoitus on korostaa hänen hyviä piirteitään senaatille, minkä vuoksi nämä piirteet voidaan tulkita roomalaisten arvostamina. Nämä hyveet näkyvät kirjeessä uskona, väittelytaitona ja kielitaitona, joista viimeisintä hänellä mainitaan olevan kolme. Hodgkin pohtii näiden olevan kenties latina, kreikka ja gootti. Tämä on todennäköistä, sillä latinaa ja goottia tarvittiin Italiassa, mikäli oltiin korkeassa virassa. Kirjeessä myös mainitaan hänen väitelleen kreikkalaisten kanssa, minkä vuoksi käy myös järkeen, että hän osaisi kreikkaa.⁷⁶

⁷⁴ Cassiodorus, *Variae*, 8.9—10, Ed. Hodgkin

⁷⁵ Cassiodorus, *Variae*, 8.11, Ed. Hodgkin, Cassiodorus kirjoitti tämän kirjeen hänen puolestaan

⁷⁶ Cassiodorus, *Variae*, 5.41, Ed. Hodgkin

6. Uskonnosta, sekä vanhojen perinteiden merkitys

Procopiuksen kirjoituksissa nousee esille monesti antiikin maailman legendoja, joilla on usein merkitystä sekä roomalaisille ja kreikkalaisille. Jotkut näistä tavoista voivat tukea argumentteja siitä, mitä kulttuuria niiden harjoittajat edustavat. Esimerkiksi bysanttilaiset tuntuivat edelleen pitävän oraakkeliä sanomia suuressa arvossa, sillä heidän ennusteistaan Procopius puhuu usein ja hän tuntuu ottavan ne vakavasti, sillä hän analysoi niitä kattavasti. Tämä voi tosin olla vain Procopiuksen itsensä mielenkiinto aiheeseen, eikä välttämättä kuvasta kaikkien bysanttilaisten mielipidettä oraakkeleista.

Procopius kuitenkin antaa kuvan, ettei hän olisi ainoa bysanttilainen, joka ottaa oraakkeliä puheita vakavasti:

Ja tuona aikana roomalaiset palauttivat mieliinsä Sibyllan jakeen, joka oli aiempina aikoina lausuttu ja joka heille vaikutti enteeltä. Sanat sanoivat, että kun Afrikkaa pidettäisiin hallussa ”maailma⁷⁷” menehtyisi yhdessä jälkeläisensä kanssa. Tämä kuitenkin ei ollut sanoman oikea merkitys, sillä kun sen jälkeen, kun annetaan ymmärtää, että Libya olisi jälleen Roomalaisten alainen, se lisää toteamuksen myös, että tuon ajan tullessa Mundus menehtyisi yhdessä poikansa kanssa. Sillä se menee seuraavasti: ”Africa capta Mundus cum nato peribit.” Mutta koska ”mundus” latinaksi tarkoittaa maailmaa, luulivat roomalaiset, että mundus viittaisi maailmaan.⁷⁸

Rooman piirityksen aikaan myös tuotiin oraakkeliä sanomia esille, vaikkakin tämä oli todennäköisesti sen vuoksi, että tilanne tuntui epätoivoiselta ja haluttiin saada vastauksia jostain, mikä tuli tekstissä esille.⁷⁹ Merkittävää tosin on, että kyseiset oraakkelit tuotiin esille Procopiuksen mukaan paikallisten patriisien toimesta, mikä viittaisi Rooman yläluokan vielä pitävän heitä arvossa. Procopiuksen arvostus oraakkeleita kohtaan näkyy siinä, että hän analysoi heidän ennustuksiaan hyvin kattavasti. Hänen skeptisyytensä kristinuskoon ja mielenkiintonsa vanhoihin tapoihin ovat ajaneet joitain häntä tutkineita tutkijoita siihen johtopäätökseen, että hän ei edes ollut täysin kristitty vaan oli Bysantin näkökulmasta kerettiläinen tai jopa pakana.⁸⁰

⁷⁷ *Mundus*, mikä oli myös bysanttilaisen komentajan nimi

⁷⁸ Procopius, *De Bellis*, 5.1 (s. 59—61), Ed. Dewing

⁷⁹ Procopius, *De Bellis*, 5.24 (s. 235—237), Ed. Dewing

⁸⁰ Kaldellis, *Procopius of Caesarea*, 166

Procopius myös puhuu paljon *Tykhesta*, onnettaresta, sen sijaan, että käyttäisi vakiintuneita kristillisiä muotoja. Tarkoitan tällä siis, että hän puhuttelee onnettaresta Jumalan sijaan.

Mutta Onnettaren kateus oli paisumassa roomalaisia vastaan, kun hän näki heidän asioidensa edistyvän hyvin. Tahtoen sekoittaa pahaa tähän hyvään, hän aiheutti kiistan mitättömällä verukkeella Belisariuksen ja Constantinuksen välille.⁸¹

Procopiuksen mahdollisten pakana sympatioiden vuoksi tämä ei sinällään ole yllättävää. Voidaan kuitenkin tulkita, että hän kytkee onnen jumalattaren omaan identiteettinsä roomalaisena, vaikka puhuukin kreikkalaisesta *Tykhestä* roomalaisen *Fortunan* sijaan.

Eräässä tapauksessa, jossa Rooman piirityksen aikana lapset leikkivät Belisariusta ja Witigista, susi hyökkäsi heidän kimppunsa ja söi lapsen, joka leikki Witigistä. Roomalaiset näkivät tämän hyvänä enteena siitä, että Belisarius voittaisi.⁸² Tarina kertoo jotain siitä, miten Roomassa vanhat uskomukset enteisiin ja niiden merkityksiin olivat edelleen vahvoja, vaikka kristinusko oli ollut uskontona jo jonkin aikaa.

Toinen vanha uskomus, mikä juonsi juurensa pakana-aikaan Roomassa, oli että sotien aikana Januksen temppelien ovien avaaminen toisi heille sodassa menestystä. Jotkut roomalaiset olivat pyrkineet avaamaan kyseiset ovet Rooman kaupungin piirityksen aikana, vaikeivat saanetkaan niitä kunnolla auki.⁸³ Tämä perinne oli lopetettu kristinuskon takia, mutta se, että paikalliset vieläkin muistivat ja selvästi jossain määrin uskoivat tähän legendaan, kertoo roomalaisten traditioiden vahvasta vaikutuksesta vielä tuon ajan Roomassakin.

Yksi huomio uskontoon löytyy kirjeestä Justinianukselle, jossa Jumalasta puhutaan ”jumalallisena oliona”⁸⁴, eikä suoranaisesti Jumalana, mikä saattaa johtua Theodahadin areiolaisuudesta ja Justinianuksen ortodoksisuudesta ja niiden välisistä kiistoista. Kirjeessä myös mainitaan, että paavi lähetettiin vastaamaan Bysantin lähettiläälle, joka ilmeisesti saapui Italiaan väittelemään uskonnollisista seikoista.⁸⁵ Saman aiheen yhteydessä Procopius mainitsee pikaisesti kristityillä olevan uskonnollisia kiistoja, mutta ei puhu niistä sen syvällisemmin.⁸⁶ Mikään kummassakaan tekstissä ei kuitenkaan viittaa siihen, että kumpikaan ryhmä olisi varsinaisesti nähnyt tämän vaikuttavan roomalaiseen identiteettiin. Justinianusta puhutellaan moneen otteeseen erityisen

⁸¹ Procopius, *De Bellis*, 6.8 (s. 359—361), Ed. Dewing

⁸² Procopius, *De Bellis*, 5.20 (s. 195), Ed. Dewing

⁸³ Procopius, *De Bellis*, 5.25 (s. 245—247), Ed. Dewing

⁸⁴ *Divinus*

⁸⁵ Cassiodorus, *Variae*, 10.19, Ed. Hodgkin

⁸⁶ Procopius, *De Bellis* 5.3, (s. 25), Ed. Dewing

hurskaana Cassiodoruksen kirjoituksissa, vaikka Italiassa olleet kristinuskon doktriinit olivat erilaisia, kuin Bysantin, lähinnä koskien Rooman piispan asemaa. Justinianus tosin käyttää goottien areiolaisuutta osasyynä sodan julistamiselle ja tämän perusteella pyytäkkin frankeilta tukea.⁸⁷ Vihamielisyydestä areiolaisia vastaan kertoo myös tarina vanhoista roomalaisista rajavartijoista, jotka antautuivat mieluummin germaaneille, kuin areiolaisille.⁸⁸

7. Loppupäätelmät

Cassiodoruksella ja Procopiuksella oli kummallakin omat mielikuvansa siitä, ketkä olivat roomalaisia. Cassiodorus koki Italian väestön enemmän roomalaisiksi, kuin Bysantin väestön, sillä hän tuntuu pitävän heitä enemmän kreikkalaisina kuin roomalaisina. Bysantin väestöä kyllä pidetään jossain määrin roomalaisina, mutta yleensä sitä käsitellään sellaisena silloin, kuin se on poliittisesti tarpeellista. Hän tunnustaa Bysantin aseman Rooman jatkumona ja liittolaisena, mutta pitää Italiassa olevaa valtakuntaa legitiimimpänä jatkumona valtakunnalle. Kysymystä siitä, mitä roomalaisuus on, Cassiodorus ei varsinaisesti itse käsittele, mutta hänen kirjoitustensa kautta voidaan päätellä, että hyveet, rohkeus, älykkyys, väittelytaito, usko ja kielitaito kuuluivat hyveisiin, joita tuon ajan roomalaiset arvostivat. Myös vanhaan uskontoon ja tapoihin liittyvät oraakkeleiden sanomat ja enteet yleensäkin vaikuttivat kummassakin yhteiskunnassa kristinuskosta huolimatta. Tämän lisäksi roomalaiset tavat ja perinteet vaikuttivat vielä Italiassa, mikä näkyi laeissa ja arvoissa, varsinkin Rooman kaupungissa. Kielen merkitystä roomalaisuudelle ei myöskään tule eksplisiittisesti esiin, vaikka kielitaitoa yleisesti arvostettiin. Kuitenkin Tulummin tapauksen pohjalta voidaan tehdä tulkinta, että se ei ollut pakollinen elementti roomalaisessa identiteetissä. Tätä arviota tukisi myös Bysantin puoli, sillä Procopius, joka identifioituu selvästi roomalaisena kirjoittaa kreikaksi, eikä latinaksi. Jos latina olisi niin oleellinen osa roomalaista identiteettiä, niin eikö silloin Procopiuksen kuuluisi kirjoittaa latinaksi, tai vähintäänkin käyttää latinalaisia termejä kreikan kielisten termien sijaan?⁸⁹

Procopius pitää selvästi bysanttilaisia roomalaisina, mikä käy jo ilmi siitä, että hän puhuu heistä aina roomalaisina. Varsinaisesti hän ei argumentoi miksi he ovat roomalaisia ja useat hänen

⁸⁷ Procopius *De Bellis*, 5.5, (s. 45—47), Ed. Dewing

⁸⁸ Procopius, *De Bellis*, 5.8, (s. 123), Ed. Dewing

⁸⁹ Esimerkiksi *princeps* tai *imperator basileuksen sijasta*.

kirjoituksissaan esiin tulevat asiat luovat hänestä ja Bysantista enemmän kreikkalaisen, kuin roomalaisen kuvan, kuten kreikkalaisten termien käyttäminen latinaisten sijaan. Hän tästä huolimatta pitää Italian asukkaita omana ryhmänään eikä roomalaisina, lukuun ottamatta Rooman kaupungin väestöä, jota hän tuntuu pitävän roomalaisena ihan vain siitäkin syystä, että he ovat Rooman kaupungin asukkaita, joten mitä muuta kuin roomalaisia he voisivat ollakaan.

Italian asukkaat tuntuvat suhtautuneen valloittajiin yleisesti ottaen tilanteen mukaan. Jos heille oli edullisempaa pysyä lojaaleina gooteille, he yleensä tekivät niin, mutta jos heillä oli vaihtoehtona valita kahden väliltä, he valitsivat usein bysanttilaiset. Tämä johtui valtaosin siitä, että goottien valta oli heikentynyt ja Theodahadin valtakaudella varsinkin luotto kuninkaaseen oli horjunut ja hän oli ollut suuressa epäsuosiossa. Vaikka bysanttilaisten roomalaisuus oli osatekijänä siihen, miten heitä otettiin kaupungeissa vastaan, oli pääsyynä pääsääntöisesti kuitenkin yksinkertaisesti huonot olosuhteet. Tämä näkyi siinäkin, että jotkut gootitkin vaihtoivat puolta. Väestö oli lojaali sille, joka tarjosi heille parhaat olot.

Roomalaisen identiteetin jatkuvuutta ja merkitystä myöhemmillä ajoilla tutkitaan edelleen. Tämän tutkimuksen pohjalta olisi hyvä siirtyä jatkamaan roomalaisen identiteetin tutkimista myöhemmillä ajoilla, kuten esimerkiksi Bysantin ajan Rooman kaupungissa, jota ei ole tutkittu kovinkaan paljoa.

Lähteet

Cassiodorus, *Variae Epistolae*, käännös: Hodgkin, Thomas, An introduction to the Letters of [Cassiodorus](#): being a condensed translation of the *Variae Epistolae* of Magnus Aurelius Cassiodorus, Senator, printed by Horace Hart, London, Great Britain, 1886.

Procopius, *De Bellis* 5 & 6, käännös: Dewing, H.B, Procopius with and English translation by H.B. Dewing in seven volumes III, History of the wars books V and VI, London, Heinemann, Harvard University Press, Great Britain, First printed 1919,

H.B. Dewin in seven volumes IV history of the wars books VI and VII, London, Heinemann, Harvard University Press, Great Britain, First printed 1924

Tutkimuskirjallisuus

Arnold, J. Jonathan, Bjornlie, M. Shane, Sessa Kristina, *A companion to Ostrogothic Italy*, Brill, Leiden, Netherlands, 2016

Kirjan artikkelit:

Bjornlie, Shane, Governmental administration

Deliyannis, Deborah M, Urban life and culture

Heymann, Gerda, *The Ostrogothic Kingdom: Ideologies and transitions*

Burns, Thomas. S, *A history of the Ostrogoths*, Indiana University Press, Bloomington, IN, United States, 1991

Jones, A.H.M, *Later Roman Empire 284-602: A social economic and administrative survey volume I*, Billing and sons limited, Guildford and London and Bound at the Kemp hall bindery, Oxford, Great Britain, 1964

Kaldellis, Anthony, *Procopius of Caesarea: Tyranny, History, and Philosophy at the End of Antiquity*, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, United States, 2004

Wolfram, Herwig, *History of the Goths*, University of California press, Berkley and Los Angeles, California, United States, 1988